

KONTEKSTUALNA UVJETOVANOST ZNAČENJA

U ovom radu¹ razmotrit ću pristup stručnom tekstu s dva međusobno povezana gledišta, i to 1. izborom teksta i 2. interpretacijom teksta. U oba slučaja istaknut ću važnost konteksta za prikladno razumijevanje značenja. Izlaganje će sadržavati izvjesne implikacije za izradu nastavnih programa i za metodologiju poučavanja stranog jezika u funkciji struke. Te se implikacije mogu, međutim, proširiti na rad s pisanim tekstom i u drugim područjima poučavanja jezika.

I. Izbor teksta

Način odabiranja tekstova za poučavanje jezika u funkciji struke često se zasniva na uvjerenju da je znanje korpusa stručnog leksika preduvjet za razumijevanje autentičnih stručnih tekstova.² Znanje poistovjećuje se s procesom učenja, a to može stvoriti nepovoljne uvjete za samo učenje. Kako bi što potpunije predstavili *stručni jezik*, tekstovi se uzimaju iz raznih područja stručnih predmeta koji se predaju na fakultetu. Time nastaju problemi sadržaja koji je odvojen od konteksta tih predmeta. U autentičnoj situaciji na materskom jeziku svaki stručni tekst dio je programske strukture koja se zasniva na osnovnom pedagoškom principu, a to je napredovanje od poznatog k nepoznatom. Nastavnik stručnog predmeta očekuje od studenata sposobnost razumijevanja nove informacije u kontekstu dane informacije. Nasuprot tome, u nastavi stranog jezika student se suočava s izoliranim pisanim tekstom i nema mogućnosti pomoći se kontekstualnim natuknicama, a nastavnik nije uvijek spreman da sadržaj pojedinog teksta smisaono poveže s cjelinom stručnog znanja. Razumjeti tekst znači kontekstualizirati ga, tj. otkriti semiotsku okolinu kojoj pripada, a samo prevesti, prepričati ili odgovoriti na pitanja koja slijede sadržaj teksta gotovo doslovno rijetko znači i prikladno razumijevanje. Novi obavijesni sadržaj ostaje odvojen od prethodnog znanja, ne razvija se diskusija, a autentičnost komunikacije ne uspostavlja se usprkos tome što je sam tekst autentičan.

Ipak, nije poželjno da sadržaj teksta bude studentima već sasvim poznat iz izvora na materskom jeziku. Da bi se stvorili povoljni uvjeti za komunikaciju, mora postojati stanovita neobaviještenost.³ Da bi čitanje teksta po-

¹ Ovaj je rad prerađena i proširena verzija izlaganja održanoga na Savjetovanju »Strani jezik struke u teoriji i praksi«, Udruženje univerzitetskih nastavnika i drugih naučnih radnika Srbije, Beograd, 11–12. prosinca 1981.

² Da je to zaista tako, svjedoči najnoviji udžbenik Vićan-Pavić-Smerdel, *Engleski za pravnike*, Zagreb, 1981. Tu je, na primjer, tekst od 33 retka s jednom tabelom (str. 4. i 5) popraćen s tri i po stranice dugom listom od 52 termina s tumačenjima (146 retka). Izgleda nevjerojatno i obeshrabrujuće da bi studenti trebali znati sve te definicije kako bi prikladno razumjeli relativno jednostavan tekst, koji u kontekstu engleskog izvora iz kojeg je izvađen očigledno ima funkciju samo kratkog uvoda, i kako bi zatim odgovorili na pet još jednostavnijih i sasvim izravnih pitanja koja se pojavljuju kao jedina vježba za razumijevanje teksta nakon tog popisa stručnog leksika.

³ »Obavljest se može primiti jedino kad postoji neizvjesnost,« kaže C. Cherry (1957: 168). Usp. također J. Lyons (1968: 413). O pedagoškim posljedicama (nekomunikativnost, dosada) odsutnosti tog elementa neizvjesnosti u poučavanju stranog jezika usp. K. Johnson (1979).

stalo autentičan komunikacijski događaj, taj tekst mora sadržavati neku novu informaciju.

Mogli bismo zaključiti da tekstovi koji su u skladu s kognitivnim mogućnostima studenata, a sadržaj im je dovoljno nov da budu zanimljivi, i koji su povezani u veće tematske cjeline radije nego da su pojedinačno izabrani iz čitavog raspona stručnih predmeta, predstavljaju i za nastavnika i za studente manji problem zajedničkog znanja koje se u tekstu podrazumijeva, te omogućuju stvaranje povoljnih uvjeta za konceptualizaciju novoga znanja i za povezivanje novoga znanja s prethodnim.

Nadalje, umjesto da tematski obuhvaćaju razne grane struke, tekstovi bi trebali biti raznovrsni po tipu diskursa (opisni, argumentativni, znanstveno-istraživački, normativni i dr.), jer struktura diskursa utječe na kognitivni proces čitanja, tj. na uspostavljanje semantičke i diskursne suvislosti i na stvaranje globalnog značenja teksta.⁴

Dakle, težište ne bi trebalo biti na pasivnom usvajanju korpusa stručnog leksika, već na razvijanju sposobnosti interpretacije teksta i daljeg samostalnog učenja.

II. Interpretacija teksta

Metodologija koja se ovdje predlaže usredotočena je na razvijanje interpretativnih sposobnosti. Ako nastavnik tumači značenje teksta i unaprijed daje nepoznate riječi i pojmove, to će značenje najvjerojatnije ostati podatak za jednu priliku. Ako dopustimo studentima da improviziraju i donose odluke o izboru mogućeg značenja, uputimo ih kako će tražiti smislaone veze i pomoću konteksta stvarati značenje, ako im omogućimo pristup vlastitom pojmovnom svijetu, iz tog će se iskustva razviti jezične i spoznajne sposobnosti koje se mogu proširiti na nove prilike.

Radi prikladnijeg prikaza metodološkog pristupa interpretaciji teksta značenje koje se komunicira jezikom može se analizirati kao: 1. pojmovno, 2. pozicijsko, 3. diskursno i 4. pragmatičko. Sve te četiri vrste značenja ovise o kontekstu upotrebe, i to o jezičnom kontekstu, kontekstu situacije i stvarnom (pragmatičkom) kontekstu.⁵

⁴ O ulozi analize diskursa u obrazovanju općenito usp. Teun A. van Dijk (1981).

⁵ Za različite svrhe moguće su i nešto drukčije podjele. Tako C. N. Candlin, J. M. Kirkwood & H. M. Moore (1978) posebno navode kategoriju kontekstualnog značenja koju dijele na tekst i diskurs (prema H. G. Widdowsonu). Teun A. van Dijk (1977) razlikuje uglavnom dvije najvažnije kategorije, semantičku i pragmatičku, uzimajući pragmatičko značenje u smislu govornih činova. Svrha je mojega rada prikazati kontekstualnu uvjetovanost značenja prilikom čitanja i interpretacije teksta, te stoga polazim od navedenih četiriju kategorija, iako se one u analizi međusobno nužno preklapaju i nadovezuju. Tako se pojmovno značenje pomoću konteksta određuje na razini pozicijskog značenja i značenja čitavog teksta, a pozicijsko se značenje proširuje u tekstualno značenje, ovisi naime o sekventnoj strukturi teksta (slijed pozicija) i o globalnom značenju teksta. Pojmovno, pozicijsko i tekstualno značenje (koje ne navodim posebno) semantičke su kategorije. Diskursno značenje ovisi pak o funkcionalnom odnosu semantičkog značenja prema kontekstu situacije koji se određuje u smislu općih društvenih uvjeta. Pragmatičko značenje izvodi se iz svih ovih drugih značenja, a ostvaruje se u konkretnom odnosu čitaoca prema tekstu. Iako se u lingvističkoj literaturi često ne odvajaju diskursno i pragmatičko značenje (usp. Lyons 1977), mislim da je za svrhe primijenjene lingvistike pogodno uzeti pragmatičko značenje u užem smislu konkretne komunikacijske situacije (usp. Candlin, Kirkwood & Moore 1978, K. Johnson 1979).

1. Pojmovno značenje odnosi se na semantičke kategorije i izražava se različitim leksikom i strukturama. Neke riječi i strukture u tekstu označuju središnji pojam ili ideju, a semantika drugih riječi i struktura određuje se u odnosu na to središnje značenje na temelju asocijacije u istom tekstu. Studenti moraju biti svjesni da pojedini jezični elementi dobivaju svoj točni i potpuni smisao samo iz konteksta u kojem se nalaze, da se značenje mijenja u kolokaciji i da se iz konteksta često zaključuje značenje neke nepoznate riječi brže i prikladnije nego iz rječnika. Međutim, oni dolaze na fakultet s vrlo tvrdokornom dugogodišnjom navikom da se zaustave pred svakom nepoznatom riječi ne gledajući tekst ni naprijed ni natrag, zapišu je u vlastite male rječnike i združuje sa po jednom riječju na materinskom jeziku. To je naročito nezgodan postupak u slučaju polisemije. Dobar primjer na engleskom jeziku jest riječ *action*. U pravnome diskursu kolokacija *bring an action against somebody* može imati kao pragmatički prijevodni ekvivalent *podnijeti tužbu protiv nekoga*. *Action* postaje *tužba* u malim studentskim rječnicima, također i po analogiji s latinskim *actio*, što u rimskome pravu znači *tužba*. Kao rezultat toga i očekujući da u stručnome tekstu riječi uvijek imaju određeno stručno značenje, priličan broj studenata prevodi englesku rečenicu

1 The injured party may stop the nuisance himself by direct action without going to court at all.

kao * »Oštećena stranka može sama prekinuti smetnju neposrednom tužbom, a da uopće ne ide na sud«, a da ih pri tome ne brine besmislenost onoga što kažu. Iako u engleskom pravu postoji izraz *direct action* kao poseban pojam u smislu neposredne tužbe, u kontekstu te rečenice kolokacija riječi *direct* i *action* upućuje na neku radnju koja se vrši neposredno, a ne posredstvom suda: stranka tu radnju obavlja sama i uopće ne ide na sud. U stvari je to vrsta samopomoći (*self-help*) koja ne mora biti protupravna. Dakle, riječ *action* ovdje je zadržala svoje značenje iz općeg jezika.

Odmah u slijedećoj rečenici ponovno se javlja riječ *action*:

2 To succeed in an action for nuisance the plaintiff must prove an unlawful interference with his use or enjoyment of property.

Sve se riječi u kontekstu te rečenice međusobno određuju, a važno je znanje općeg jezika i znanje koje o pravu može imati student prvih godina ili čak prosječan obrazovan čovjek. Neke riječi su riječi općeg jezika koje studenti obično znaju. To su *succeed* (uspjeti) i *interference* (upletanje, ometanje). Neke su pravni termini koji su uzeti iz općeg jezika i dobivaju u pravu određenu pojmovnu definiciju koja se sastoji zapravo iz proširivanja primjene poznatih semantičkih pojmova. Takve su riječi *prove* (dokazati), *unlawful* (protupravan, protuzakonit), *use* (upotreba), *enjoyment* (uživanje) i *property* (imovina), sve riječi čije osnovno značenje studenti znaju iz općeg jezika. Specifično značenje dobiva samo riječ *action*, a jedina riječ koja je isključivo pravni termin je *plaintiff*. Dakle, bitno je znanje općeg jezika i osnovno znanje struke, a interpretativni je postupak od poznatog k nepoznatome. Ako ih pravilno uputimo, studenti će brzo zaključiti da je onaj koji dokazuje protupravno ometanje nekoga svojeg prava tužitelj u građanskome sporu i da je ono u čemu želi uspjeti i gdje dokazuje tu protupravnu radnju u stvari parnica. Tako dolaze do značenja stručnih termina *plaintiff* (tužitelj) i *action* (parnica). Međutim, *nuisance* označava poseban pojam u engleskom pravnom sustavu. Pomaže ako se zna

značenje iz općeg jezika (neugodnost, smetnja), a značenje pravnog pojma može se izvesti iz konteksta logičkim zaključivanjem: *To succeed in an action for X, the plaintiff must prove X* (Da bi uspio u parnici zbog X, tužitelj mora dokazati X). Iz toga se deducira definicija pojma X: *Nuisance is an unlawful interference with a person's use or enjoyment of his property* (Smetnja je protupravno ometanje neke osobe u upotrebi ili uživanju vlastite imovine). Drugim riječima, to je vrsta povrede subjektivnog prava vlasništva. Studenti prava sasvim su dorasli takvoj interpretaciji ako ih se upozori na ključne veze u kontekstu. To je dobar primjer za prikladan odnos između poznatog i nepoznatog, i u jezičnom i u stručnom smislu.

Dakako, ne može se uvijek doći do pojmovnog značenja zaključivanjem na temelju konteksta i znanja o svijetu, iako je to moguće mnogo češće nego što na prvi pogled izgleda. Tekstovi koji se najčešće izabiru obrazovnog su karaktera i tumačenje pojmova ugrađeno je u sam tekst. Jedna je od osnovnih strategija efikasnog čitanja i učenja ne stati pred preprekom već tražiti objašnjenje dalje u tekstu. Nastavnik ili udžbenik stranog jezika koji daje suvišna objašnjenja može omesti ili čak spriječiti razvitak bitnih komunikacijskih sposobnosti.⁶ Vjerujem da je važnije da studenti nauče izvesti iz konteksta definiciju makar samo ponekog stručnog pojma, nego da pasivno nauče definicije svih pojmova koji se slučajno javljaju u izabranom tekstu, jer u tom trenutku oni ne uče struku, već upotrebu jezika za svrhe struke.

2. Propozicijsko značenje odnosi se na obavijesni sadržaj izričaja i ovisi o semantici riječi i o sintaksnim i semantičkim odnosima u rečenici. Propozicijsko značenje također ovisi o kontekstu. Kao što kaže Teun A. van Dijk (1977), gramatičnost rečenica relativan je pojam i ovisi o susjednim rečenicama. Ta relativnost najočiglednija je na semantičkoj razini. Značenje pojedinih elemenata rečenice može se razumjeti jedino iz konteksta drugih rečenica. Ovdje je važno uočavanje sekventne strukture propozicija, tj. tekstualne povezanosti ili kohezije (usp. Halliday & Hasan 1976, van Dijk 1977). Studenti ne smiju čitati rečenicu po rečenicu, već veće smislaone cjeline, a za vrijeme čitanja nastavnik nadzire razumijevanje tekstualne kohezije. Tako, na primjer, ako student samo prevede anaforičko *this* kao *to* ili *ovo*, ne znači da je razumio na što se u tekstu ono odnosi. Pitanjem ga navedemo da izabere i mahom obuhvati i konceptualizira značenje određenog dijela ili čak čitavog odlomka teksta, što je, usput rečeno, dobra vježba za sažetije izražavanje značenja.

Pomoću tekstualne kohezije može se ponekad brže i prikladnije odrediti značenje polisemantičnog stručnog termina nego iz rječnika. Tako za riječ *submission* u pravnome značenju Filipovićev Englesko-hrvatski ili srpski rječ-

⁶ Nasumce odabran primjer za ovakav postupak je na str. 142. prije navedenog udžbenika (Vićan-Pavić-Smerdel 1981). U tekstu »Judicial Control of Public Authorities« javlja se latinski izraz *ultra vires*. Autori udžbenika daju tumačenje: *Beyond powers; applies to acts by a public body or official that are beyond the delegated authority*. Međutim, u samome tekstu nalazi se jasno objašnjenje tog pojma i prijevod izraza na engleski jezik:

The starting point of judicial review is *ultra vires*. If a statute gives a public authority power to do something, that power is always limited... If the authority steps outside these limits it will be acting beyond its powers (*ultra vires*); its action will be unlawful and the courts will intervene.

Pravilniji metodološki postupak bio bi da se pomogne studentima da sami iz teksta izaberu rečenice koje se odnose na taj termin i izvedu definiciju pojma. Takvih primjera ima suviše mnogo u ovome udžbeniku i teško je pedagoški opravdati njegov leksikografski izgled.

nik (1980) daje samo *prijedlog, podnošenje na odobrenje*. *The Shorter Oxford English Dictionary* (Onions 1975), pored ostalih pravnih značenja, daje još i novije značenje: *the referring of a matter to arbitration* (podnošenje predmeta na arbitražu). Međutim, u slijedećem tekstu ta značenja ne odgovaraju:

- 3 An agreement to refer a dispute to arbitration is called an arbitration agreement, and if legal proceedings are instituted in contravention of the submission the defendant may apply to the court to stay them.

U prijevodu X stoji umjesto *submission*: »Sporazum da se spor podnese na arbitražu naziva se arbitražni ugovor, i ako se pokrene sudbeni postupak suprotno X, tuženi može tražiti od suda da ga obustavi.« Ovdje X ne može biti nikakav prijedlog, a niti podnošenje. Tekst postaje suvisao samo ako se X anaforički odnosi na sporazum o arbitraži, a ne na podnošenje spora na arbitražu (što bi značilo da se sporazum već provodi). Dakle, *submission* postaje sinonim za *arbitration agreement*, tj. arbitražni ugovor. Takvo značenje daju specijalizirani rječnici prava (usp. Jowitt 1959, Black 1979, Burke 1976).

Međutim, nijedan od spomenutih rječnika prava (od kojih su prva dva enciklopedijskog formata) ne navodi potpuno drukčije značenje u kojemu se riječ *submission* kao pravni termin javlja u ovome tekstu:

- 4 The defendant's counsel then outlines his defence. He may, however, state that no case has been disclosed and that the defendant should go free. If that submission is accepted the court makes its finding and may then free the defendant.

U prijevodu ponovno X stoji umjesto *submission*: »Zatim branilac iznese svoju obranu. Međutim, on može izložiti da se nije otkrilo nikakvo krivično djelo i da okrivljenoga treba osloboditi. Ako se taj/ta/to X prihvati, sud donese svoju presudu i okrivljenoga može zatim osloboditi.« Da bi slijed propozicija postao suvisao, X treba povezati sa značenjem koje se izvodi iz prethodnog teksta: *the statement of the case submitted to the court by the counsel*. Dakle, X se odnosi na odvjetnikovo izlaganje o slučaju, tj. na mišljenje o slučaju koje on predlaže sudu. *The Shorter Oxford Dictionary* (Onions 1975) daje slijedeće pravno značenje: *The theory of a case put forward by an advocate* (teza o slučaju koju predlaže advokat). Za razliku od primjera 3, u ovome primjeru semantički odnos ne uspostavlja se neposredno između određenih riječi u tekstu, nego putem pojma koji se izvodi iz konteksta.

Ovi primjeri pokazuju kako uspostavljanje suvislosti teksta ovisi o raspoznavanju semantičkih odnosa u slijedu propozicija. Osnovni uvjeti za povezanost propozicija ostvaruju se na temelju činjenica koje te propozicije označuju: ako su činjenice povezane, i slijed je propozicija povezan (usp. van Dijk 1977). Uvjeti suvislosti uključuju odnose između mogućih svjetova, što često znači da se čitave propozicije moraju implicitno umetnuti iz našeg znanja o svijetu. U slijedećem primjeru interpretativni postupak sastoji se od takvog umetanja novih propozicija:

- 5 Although an arbitrator's decision on questions of fact is, in most cases, final, it is illegal to try to take away the jurisdiction of the courts to determine questions of law.

This duplication of proceedings may be produced by the Scott v. Avery clause. The clause provides

(Iako je odluka arbitra o činjeničnim pitanjima u većini slučajeva konačna, protupravno je pokušati izbjeći nadležnost sudova za rješavanje pravnih pitanja.

To udvajanje postupka može se ostvariti na osnovi klauzule Scott v. Avery. Ta klauzula određuje)

Da bismo shvatili o kakvom je udvajanju postupka riječ, moramo iz prethodnog teksta izvesti niz zaključaka i umetnuti novu propoziciju: *Questions of fact are settled by arbitration while questions of law are determined in court* (Činjenična pitanja rješavaju se arbitražom, a pravna pitanja rješavaju se na sudu).⁷

U interpretaciji teksta bitan postupak, a za studente obično jedan od najtežih zadataka u procesu učenja, jest uspostavljanje globalnog značenja teksta, Ovdje je važan pojam semantičke makrostrukture (usp. van Dijk 1977), koja se gradi pomoću zaključivanja o tome koji su detalji u tekstu sporedni i pomoću izabiranja bitnih detalja, uopćavanja i stvaranja novih globalnih propozicija. Tako u primjeru 5 navedena nova propozicija o dvostrukom postupku, arbitražnom i sudbenom, može, zapravo, predstavljati i makropropoziciju koja izražava globalno značenje ili temu čitavog odlomka. Kažem »može«, jer naročito u građenju makrostrukture interpretacija ovisi o pragmatičkom kontekstu, ali više o tome kasnije.

3. Diskursno značenje odnosi se na funkcionalne kategorije i može biti izričito jezično označeno ili se može zaključiti povezivanjem propozicijskog značenja s kontekstom situacije. Kontekst situacije teorijski je pojam. To su relativni opći uvjeti po kojima se ostvaruje dani komunikacijski čin. Da bi razumio funkciju izričaja, student mora iz stvarne situacije apstrahirati te relevantne uvjete. To je naročito važno kad nema istovremenih jezičnih pokazatelja. Izričaj »Arbitražna odluka je konačna« može imati vrlo različitu vrijednost. Ta propozicija može biti opis arbitražne odluke i može imati funkciju tumačenja u diskursu pravne znanosti ili pravnoga obrazovanja (kao u primjeru 5). No u drukčijem kontekstu situacije, ako su određeni društveno-pravni uvjeti ispunjeni, ona može imati funkciju pravne norme u diskursu pravnoga procesa, tj. može biti pravna odredba. Tako točno glasi član. 15, stavak 1. iz Pravila ICC-CMI međunarodne pomorske arbitraže.

Diskursno značenje treba biti osnova na kojoj se uspostavlja ekvivalentnost u prevođenju. U funkciji tumačenja navedena propozicija ostvarit će se na engleskom jeziku kao: *The arbitral award is final*. U funkciji pravne norme glavit će: *The arbitral award shall be final*, što je izvorni tekst navedenog članka iz spomenutih Pravila. Iz ovoga primjera jasno je koliko je diskursno značenje važno za prikladnu interpretaciju, kao i za prevođenje.

Diskursna analiza stručnog teksta pokazuje izvjesne funkcionalne kategorije, kao što su klasifikacija, opis i tumačenje, definicija i primjeri, pretpostavka i dokazivanje, obveza, uvjeti i obrazloženje i dr., u retoričkom slijedu koji tvori određenu diskursnu suvislost. Takav se slijed također interpretira

⁷ Interpretacija ovog, a i drugih navedenih primjera izgleda možda jednostavna na materinskom jeziku. Međutim, interpretativni postupci, koji su brzi i gotovo nesvjesni na materinskom jeziku i koji uključuju sposobnost logičkog zaključivanja i umetanja podataka iz znanja o svijetu, ne prenose se lako i automatski na čitanje teksta na stranom jeziku. Usp. diskusiju o tome i primjere u M. Bonačić, »Moguća uloga prevođenja u nastavi stranih jezika«, *Strani jezici*, X — 3, 1981, 201—206.

u smislu globalne funkcije, na primjer pismo može imati globalnu funkciju upita, govor može biti optužba. Globalna funkcija i makropropozicija u interpretaciji međusobno se povezuju, a to povezivanje omogućuje dublju razinu razumijevanja.

4. Pragmatičko značenje je značenje koje proizlazi iz interakcije cjelokupnog značenja teksta i svrhe čitanja te ovisi o stvarnom kontekstu i stvarnim sudionicima u komunikacijskom događaju. U nastavnoj situaciji ovisit će o konkretnom zadatku koji postavimo studentima i o njihovu znanju i sposobnostima da taj zadatak izvrše.

Ovisno o svrsi čitanja, iz teksta se izvodi značenje koje nije ekvivalentno semantičkom značenju teksta, već je samo onaj dio cjelokupnog sadržaja koji omogućuje najprikladniji odgovor na pitanje koje postavljamo. Čitajući tekst, tražimo novu informaciju koju želimo primiti, odabiremo odgovarajuće podatke ukoliko ih nalazimo, i vrednujemo ih prema svojem kriteriju, a zatim oblikujemo pragmatičko značenje koje najbolje odgovara svrsi čitanja. To se značenje može, ali i ne mora poklapati s izričitom piščevom namjerom, odnosno može biti u tekstu samo implicitno, te ga treba izvesti iz danih podataka. Takvim pitanjima koja su usmjerena na značenje koje se podrazumijeva u tekstu, a ne na očigledne podatke, i koja zahtijevaju povezivanje podataka iz raznih dijelova teksta, ostvaruje se jedan od najboljih metodoloških postupaka u razvijanju komunikacijskih sposobnosti, i to sposobnosti razumijevanja i izražavanja značenja. Prikladan primjer je prije navedeni tekst o smetnji (primjer 2) iz kojega studenti mogu izvesti definiciju tog pojma iako se u tekstu definicija ne postavlja izričito. Takva promjena funkcije izričaja zahtijeva i izvjesne izmjene u jezičnom izrazu, što istovremeno predstavlja svrsishodnu jezičnu vježbu.

Kao drugi primjer za pragmatičko značenje koje zahtijeva smisaono i jezično preoblikovanje može poslužiti tekst o arbitražnom ugovoru (primjer 3). Pitanje koje postavljamo može se odnositi na pravnu obvezu, koja se u tekstu ne spominje izričito. Iz teksta može se izvesti niz novih propozicija: *Legal proceedings can contravene a submission* (Sudbeni postupak može značiti kršenje arbitražnog ugovora), *Parties to a submission are bound to refer their disputes to arbitration* (Stranke arbitražnog ugovora obvezne su podnijeti svoje sporove na arbitražu), *A submission is legally binding* (Arbitražni ugovor je pravno obavezan), *An arbitration agreement is enforceable* (Arbitražni ugovor može se prisilno provesti). Jedna od tih propozicija može se izabrati kao glavna tema odlomka. Pragmatički kontekst uvjetuje da istom tekstu pridaju različite teme (važna obavijest) različiti čitači ili isti čitač u različito vrijeme za različite svrhe.

Takvim radom potičemo studente na razmišljanje i na stvaralačku upotrebu jezika, što nije slučaj ako naša pitanja uglavnom vjerno slijede sadržaj teksta, kao na primjer: *What can a party to an arbitration agreement do if the other party institutes legal proceedings?* (Što može stranka arbitražnog ugovora poduzeti ako druga stranka pokrene sudbeni postupak?)

Čitanje s određenom svrhom s obzirom na koju studenti stvaraju pragmatičko značenje može osigurati da i u razredu čitanje postane autentičan komunikacijski događaj i da interpretacija teksta i na stranom jeziku postane spoznajni postupak u kojemu se stječu nova znanja i iskustva.

LITERATURA

- Black, H. C., *Black's Law Dictionary* (5th ed.), St. Paul Minn., West Publishing Co, 1979.
- Brumfit, C. J. & Johnson, K. (eds.), *The Communicative Approach to Language Teaching*, Oxford, Oxford University Press, 1979.
- Burke, J., *Osborn's Concise Law Dictionary*, London, Sweet & Maxwell, 1976.
- Candlin, C. N. Kirkwood, J. M. & Moore, H. M., »Study Skills in English: Theoretical Issues and Practical Problems« u Mackay & Mountford 1978, 190—219.
- Cherry, C., *On Human Communication*, Cambridge, Mass., M. I. T. Press, 1957.
- van Dijk, T. A., *Text and Context*, London Longman, 1977.
- van Dijk, T. A., »Discourse Studies and Education«, *Applied Linguistics*, II — 1, 1981.
- Filipović, R. (ur.), *Englesko — hrvatski ili srpski rječnik*, Zagreb, Školska knjiga i Grafički zavod Hrvatske, 1980.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, R., *Cohesion in English*, London, Longman, 1976.
- Johnson, K., »Communicative approaches and communicative processes«, u Brumfit & Johnson, 1979, 192—205.
- Jowitt, E. (ed.), *The Dictionary of English Law, I & II*, London, Swet & Maxwell, 1959.
- Lyons, J., *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1968.
- Lyons, J., *Semantics I & II*, Cambridge, Cambridge University Press, 1977.
- Mackay, R. & Mountford, A. (eds.), *English for Specific Purposes*, London, Longman, 1978.
- Onions, C. T. (ed.) *The Shorter Oxford English Dictionary* (On Historical Principles), 3rd ed., Oxford, Oxford University Press, 1975.
- Vićan — Pavić — Smerdel, *Engleski za pravnike*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1981.

MEANING IN CONTEXT

Summary

In this paper the study of written texts in foreign language learning is viewed from the perspective of cognitive aspects of discourse comprehension. The importance of context is postulated in respect to 1. the selection of texts and 2. the interpretation of texts.

1. A text can be understood appropriately only if it is related to the socio-cultural context and the wider semiotic environment to which it belongs. This is especially relevant to the teaching of foreign languages for specific purposes at the university level. Here texts are often selected from different areas of a whole range of academic subjects so that problems of implied shared knowledge and contextualization of new information arise.

2. The cognitive processing of discourse may be related to various levels of meaning. The semantic level is analysed in terms of conceptual and propositional meaning and comprehension procedures are shown to depend on conditions of local and global coherence of texts. Meaning at the level of discourse is analysed in terms of speech acts and is related to the basic theoretical concepts of *context of situation* and *contextual appropriateness*. Pragmatic meaning, however, is taken

in the narrower sense of concrete interaction between a text and a particular reader in which different structures of information may be assigned to the text according to specific reading purposes or learning tasks.

The examples from the author's own teaching practice are intended to support arguments in favour of task-orientated teaching with the emphasis on the processes and representations of interpretative procedures rather than the more widely-adopted approach in which the learning of a specific corpus of a foreign language tends to be the primary goal.

